Raad van de Europese Unie

Brussel, 20 november 2026
(OR. en)

16209/26

SOC 782
ANTIDISCRIM 116
GENDER 179
JAI 1473
FREMP 363
COHOM 147
EDUC 470

BEGELEIDENDE NOTA

van:	de secretaris-generaal van de Europese Commissie, ondertekend door mevrouw Martine DEPREZ, directeur
ingekomen:	3 november 2026
aan:	mevrouw Thérèse BLANCHET, secretaris-generaal van de Raad van de Europese Unie
nr. Comdoc.:	COM(2026) 602 final
Betreft:	VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S *over de geboekte vooruitgang bij de uitvoering van de nationale strategische kaders voor de Roma in het licht van het strategisch EU-kader voor gelijkheid, integratie en participatie van Roma en de aanbeveling van de Raad inzake gelijkheid, inclusie en participatie van Roma*

De delegaties vinden hierbij document COM(2026) 602 final.

Bijlage: COM(2026) 602 final

EUROPESE
COMMISSIE

Brussel, 3.11.2026
COM(2026) 602 final

VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S

over de geboekte vooruitgang bij de uitvoering van de nationale strategische kaders voor de Roma in het licht van het strategisch EU-kader voor gelijkheid, integratie en participatie van Roma en de aanbeveling van de Raad inzake gelijkheid, inclusie en participatie van Roma

{SWD(2026) 330 final}

Inhoud

INLEIDING 1
I. PARTNERSCHAPPEN EN INSTITUTIONELE CAPACITEIT 2
II. EU-DOELSTELLINGEN 5
II.I Bestrijden en voorkomen van zigeunerhaat en discriminatie 5
II.II Verminderen van armoede en sociale uitsluiting 8
II.III Bevorderen van de participatie door empowerment, samenwerking en vertrouwen 10
II.IV Verbeteren van de effectieve gelijke toegang tot hoogwaardig inclusief regulier onderwijs 12
II.V Verbeteren van de effectieve gelijke toegang tot hoogwaardige en duurzame werkgelegenheid 14
II.VI Verbetering van de gezondheid van Roma en van de effectieve gelijke toegang tot hoogwaardige zorg en sociale dienstverlening 17
II.VII Verbetering van de effectieve gelijke toegang tot adequate gedesegregeerde huisvesting en essentiële voorzieningen 19
III. ROMA IN DE UITBREIDINGSREGIO 22
IV. ACTIES OP EU-NIVEAU 23
CONCLUSIE 29

INLEIDING

De Europese Unie (EU) is gegrondvest op het beginsel dat al haar burgers ten volle aan de samenleving moeten kunnen deelnemen. Gelijkheid, inclusie en eerbiediging van de grondrechten zijn kernwaarden van de EU die als leidraad dienen voor de wetgeving, het beleid en de acties van de EU. Deze waarden zijn essentieel voor de sociale samenhang, de economische veerkracht en het concurrentievermogen op lange termijn. In dit verband en overeenkomstig haar agenda voor een Unie van gelijkheid heeft de Commissie van non-discriminatie en inclusie een belangrijke prioriteit gemaakt. Het bevorderen van gelijkheid, inclusie en participatie van Roma maakt integraal deel uit van dit streven en draagt bij tot de toepassing van de rechten en beginselen die zijn verankerd in de Verdragen en het Handvest van de grondrechten.

Roma[1] vormen de grootste etnische minderheid in Europa: de gemeenschap telt naar schatting 10 tot 12 miljoen mensen op het hele continent, van wie er meer dan 6 miljoen in de EU wonen[2]. Dit aantal zal naar verwachting aanzienlijk toenemen met de toetreding van de landen van de Westelijke Balkan. Ondanks aanhoudende nationale en EU-inspanningen worden veel Roma nog steeds geconfronteerd met discriminatie, zigeunerhaat en sociaal-economische uitsluiting. Om deze hardnekkige ongelijkheden aan te pakken, is op 7 oktober 2020 het versterkte strategisch EU-kader voor gelijkheid, integratie en participatie van Roma voor 2020-2030 vastgesteld. Hierbij zijn zeven doelstellingen op EU-niveau[3] ingevoerd en zijn voor het eerst kwantitatieve kerndoelen van de EU voorgesteld voor 2030. In het kader wordt een "gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak" bevorderd waarbij alle lidstaten werken aan de verwezenlijking van gedeelde doelstellingen op EU-niveau en aan de uitvoering van minimumverbintenissen, en tegelijkertijd hun maatregelen afstemmen op de nationale omstandigheden en de omvang van hun Romagemeenschappen. Van lidstaten met een aanzienlijke Romagemeenschap wordt verwacht dat zij ambitieuzere verbintenissen aangaan. Het kader werd versterkt door de aanbeveling van de Raad van 12 maart 2021, waarin de lidstaten zich ertoe verbonden hun nationale strategische kaders voor Roma vast te stellen en uit te voeren (NSKR's). De uitvoering van deze EU-instrumenten wordt ondersteund door nationale contactpunten voor Roma (NCPR's), EU-financiering, monitoringmechanismen en wederzijds leren, die samen een gedeeld kader bieden voor actie, verantwoordingsplicht en coördinatie, waardoor gemeenschappelijke doelstellingen worden omgezet in een collectieve Europese verbintenis.

[1] "Roma" is een overkoepelende term voor een breed scala verschillende groepen mensen van Roma-afkomst, zoals: Roma, Sinti, Kale, Romanichels en Boyash/Rudari. Voorts omvat de term groepen als Ashkali, Egyptenaren, Jenische, Dom, Lom, Rom en Abdal, alsook rondtrekkende groepen, waaronder etnische Travellers of de met de administratieve term *Gens du voyage* aangeduide bevolkingsgroepen, en mensen die zich identificeren als Zigeuners, Tsiganes of Tziganes, zonder de specifieke kenmerken van deze groepen te ontkennen.

[2] Raad van Europa, Commissaris voor de Mensenrechten (2025), The Unheard 12 Million – Council of Europe Commissioner issues urgent wake-up call to act for Roma and Traveller rights, 1 oktober 2025.

[3] i) zigeunerhaat en discriminatie bestrijden en voorkomen; ii) armoede en sociale uitsluiting terugdringen om de sociaal-economische kloof tussen Roma en niet-Roma te dichten; iii) participatie bevorderen door versterking van de positie van Roma, samenwerking en vertrouwen; iv) verbeteren van de effectieve gelijke toegang tot hoogwaardig inclusief regulier onderwijs; v) verbeteren van de effectieve gelijke toegang tot hoogwaardige en duurzame werkgelegenheid; vi) verbetering van de gezondheid en van de daadwerkelijke gelijke toegang tot hoogwaardige zorg en sociale diensten; en vii) verbetering van de effectieve gelijke toegang tot geschikte gedesegregeerde huisvesting en essentiële voorzieningen.

In het kader van de tweejaarlijkse monitoringcyclus van het strategisch EU-kader voor Roma dienen alle lidstaten[4] voortgangsverslagen over hun NSKR's in bij de Europese Commissie. Op basis daarvan publiceert de Commissie een geconsolideerde beoordeling van de vooruitgang in de hele EU. Dit derde uitvoeringsverslag van de Commissie heeft betrekking op de ontwikkelingen tussen 1 juni 2023 en 31 maart 2025[5].

Voor deze beoordeling is niet alleen geput uit de nationale verslagen, maar ook uit twee andere gegevensbronnen. Ten eerste de Roma-enquête 2024 , uitgevoerd door het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, die vergelijkbare gegevens over de situatie van de Roma bevat[6]. Ten tweede, bijdragen van maatschappelijke organisaties van en voor Roma en andere belanghebbenden (hierna "belanghebbenden" genoemd), die zijn verzameld via drie belangrijke initiatieven: het initiatief voor monitoring van maatschappelijke organisaties van Roma (Roma Civil Monitoring Initiative, RCM), een specifieke uitvoeringsdialoog met commissaris Lahbib en een verzoek om input. Deze input biedt waardevolle inzichten in de uitdagingen waarmee belanghebbenden worden geconfronteerd bij de uitvoering van het strategisch EU-kader voor Roma en in manieren waarop de uitvoering ervan kan worden verbeterd.

De lidstaten hebben maatregelen genomen om het bestuur en de monitoring te versterken, zigeunerhaat en -discriminatie te bestrijden en de toegang van Roma tot onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg en huisvesting te verbeteren, onder meer door middel van door de EU gefinancierde initiatieven. De Roma-enquête 2024 wijst op verbeteringen ten opzichte van 2016. Zo is er nu minder vaak sprake van ernstige materiële deprivatie, is het percentage jonge Roma dat geen werk heeft en geen onderwijs of opleiding volgt (NEET) gedaald, verricht een groter percentage Roma betaald werk, maken Roma vaker gebruik van voor- en vroegschoolse educatie en opvang, en zijn de huisvestingsomstandigheden verbeterd. Niettemin is de vooruitgang nog steeds ongelijk verdeeld over de lidstaten en beleidsterreinen, en wachten er nog aanzienlijke uitdagingen bij de omzetting van beleidstoezeggingen in tastbare verbeteringen voor Roma.

In dit verslag worden de uitvoering van de nationale strategische kaders voor Roma en de vooruitgang bij de verwezenlijking van de doelstellingen en streefdoelen van het strategisch EU-kader voor Roma beoordeeld. Het heeft ook betrekking op ontwikkelingen in de uitbreidingsregio en op relevante acties op EU-niveau. Het verslag wordt aangevuld met een werkdocument van de diensten van de Commissie met landenfactsheets en een overzicht van de nationale kwantitatieve doelstellingen en de gerapporteerde vooruitgang, opgesteld door het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (zie aanhangsel).

I. PARTNERSCHAPPEN EN INSTITUTIONELE CAPACITEIT

Doeltreffend bestuur is van essentieel belang voor de uitvoering van de NSKR's. Hoewel alle lidstaten bestuursstructuren hebben opgezet waarin NCPR's centraal staan, blijven er aanzienlijke verschillen bestaan op het gebied van institutionele capaciteit, coördinatie, deelname van belanghebbenden en lokale uitvoering. Deze regelingen moeten worden versterkt om de nationale strategieën in doeltreffende actie om te zetten. In dit verband wezen

[4] Met uitzondering van Malta.
[5] De maatregelen die na de verslagperiode zijn uitgevoerd, worden alleen in dit verslag opgenomen als de NCPR's ze aan de Commissie melden.
[6] De enquête heeft betrekking op tien lidstaten (BG, CZ, FR, EL, HU, IE, IT, PT RO, ES) en drie kandidaat-lidstaten (AL, MK, RS).

belanghebbenden op aanhoudende uitdagingen bij het omzetten van NSKR's in doeltreffende lokale actie, met name: versnipperd bestuur, beperkte gemeentelijke capaciteit en politieke gevoeligheden die van invloed zijn op de prioritering en uitvoering van maatregelen voor de inclusie van Roma. Dit onderstreept dat meer steun nodig is door middel van capaciteitsopbouw en technische bijstand.

Belangrijkste resultaten

Alle rapporterende lidstaten hebben NCPR's aangewezen die ervoor verantwoordelijk zijn de uitvoering van hun NSKR's te coördineren. In verschillende landen zijn stappen gezet om de werking van de NCPR's te versterken door het aantal personeelsleden te vergroten, de institutionele regelingen te verbeteren of meer begrotingsmiddelen ter beschikking te stellen[7]. In verschillende gevallen zijn de NCPR's rechtstreeks betrokken bij de monitoring- en coördinatiemechanismen van programma's[8]. Dit draagt ertoe bij dat de prioriteiten op het gebied van inclusie van Roma beter in het bredere sociale en cohesiebeleid kunnen worden opgenomen. Zo is het NCPR in Slowakije volwaardig lid van het monitoringcomité voor het Slowakije-programma 2021-2027, een cohesiebeleidsprogramma dat wordt medegefinancierd door het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+) en het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO), en coördineert het een specifieke commissie voor gemarginaliseerde Romagemeenschappen. Cyprus heeft een monitoringcomité voor zijn NSKR opgericht, waarin ministeries en vertegenwoordigers van Roma zijn samengebracht om de coördinatie en deelname aan de beleidsvorming te versterken.

De uitvoering van maatregelen voor de inclusie van Roma is ook afhankelijk van samenwerking met regionale en lokale overheden. Gemeenten spelen een belangrijke rol bij de uitvoering van maatregelen op belangrijke gebieden zoals onderwijs, huisvesting en sociale diensten. Zo heeft Griekenland een kader ingevoerd op grond waarvan 85 gemeenten reeds lokale actieplannen voor de inclusie van Roma hebben ingediend om afstemming op de nationale prioriteiten te waarborgen.

In totaal monitoren 20 lidstaten[9] de uitvoering van hun NSKR's regelmatig en hebben zij ten minste één kwantitatieve of kwalitatieve streefwaarde vastgesteld. Bemoedigend is dat bijna alle landen met een aanzienlijke Romagemeenschap kwantitatieve streefwaarden en indicatoren voor ten minste vijf doelstellingen hebben vastgesteld. Tsjechië, Slowakije en Spanje hebben robuuste monitoringkaders ontwikkeld die zijn afgestemd op de indicatoren van het strategisch EU-kader voor Roma, terwijl het kader van Bulgarije beperkter is, maar grotendeels in overeenstemming is met deze indicatoren. De monitoringkaders in de overige lidstaten met een aanzienlijke Romabevolking bevinden zich in verschillende fasen van de ontwikkeling, waarbij sommige indicatoren of streefwaarden op het moment van verslaglegging nog moeten worden vastgesteld of voltooid (zie aanhangsel), wat van invloed is op de beoordeling van de vooruitgang in de richting van de nationale streefwaarden.

Wanneer uit hoofde van nationale strategische kaders voor Roma nationale streefwaarden zijn vastgesteld (de streefjaren variëren), blijkt uit de beschikbare informatie dat de geboekte vooruitgang varieert: Bulgarije meldt dat het zijn nationale streefwaarden voor 2030 wat betreft het kleuteronderwijs en het hoger secundair onderwijs heeft bereikt en dat het op andere gebieden enige vooruitgang heeft geboekt; Slowakije ligt op schema met zijn streefwaarden voor 2030 op het gebied van huisvesting en participatie van Roma; Spanje heeft een aantal

[7] BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, IT, LT, LV, RO, SI, SK.
[8] BG, CZ, EL, ES, FR, HR, HU, LV, IT, RO, SK.
[9] BE, BG, CY, CZ, EE, EL, ES, FI, HR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, RO, SE, SI, SK.

streefwaarden inzake de bestrijding van zigeunerhaat voor 2026 gerealiseerd, maar loopt achter op andere gebieden, met name onderwijs; Tsjechië boekt weinig of geen vooruitgang bij het realiseren van de streefwaarden voor 2030. Aan de hand van de door Hongarije, Griekenland en Roemenië verstrekte informatie kan de vooruitgang ten opzichte van hun nationale streefwaarden (2030 voor Hongarije en Griekenland, 2027 voor Roemenië) niet worden beoordeeld; zie aanhangsel. Uit de analyse van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten blijkt dat er voor 10 van de 16 indicatoren sinds 2016 sprake is van verbetering. De vooruitgang is echter nog niet voldoende om de meeste doelstellingen en streefdoelen van het strategisch EU-kader voor Roma tegen 2030 te verwezenlijken; de werkgelegenheid ligt momenteel wel op schema.

Beoordeling en resterende uitdagingen

De lidstaten zijn de bestuursstructuren die de inclusie van Roma ondersteunen, blijven versterken. Met het oog op doeltreffende sectoroverschrijdende coördinatie blijft het essentieel ervoor te zorgen dat de NCPR's over voldoende institutionele capaciteit en middelen beschikken. De inclusie van Roma wordt in toenemende mate opgenomen in algemene beleidsmaatregelen, maar die bevatten vaak onvoldoende specifieke waarborgen voor Roma en outreachmaatregelen om ervoor te zorgen dat Roma er toegang toe hebben en er een beroep op kunnen doen.

Zwakke coördinatie tussen nationale en lokale overheden blijft een belangrijk knelpunt, waardoor het moeilijker wordt om nationale strategieën om te zetten in doeltreffende lokale acties. In gedecentraliseerde systemen blijft de uitvoering vaak discretionair van aard, en vermijden gemeenten de uitvoering van maatregelen die als politiek gevoelig worden ervaren, zoals desegregatie, en richten zij zich op kortetermijnmaatregelen die weinig conflict met zich meebrengen.

Om consistente resultaten te behalen, zijn solidere bestuursregelingen nodig, waaronder duidelijkere verantwoordelijkheden, doeltreffende monitoring en een grotere verantwoordingsplicht. Door de coördinatie en de administratieve capaciteit een impuls te geven, met name door middel van gerichte capaciteitsopbouw en passende stimulansen op gemeentelijk niveau, kan de uitvoering van maatregelen voor de inclusie van Roma worden verbeterd en kan de doeltreffende absorptie van EU-middelen worden vergroot. Het blijft van essentieel belang dat het verband tussen bestuursstructuren en de uitvoering van door de EU gefinancierde programma's wordt versterkt.

Er zijn verdere inspanningen nodig om de monitoringkaders in alle lidstaten krachtiger te maken. In sommige gevallen zijn nog geen streefwaarden en indicatoren vastgesteld of zijn deze nog onvolledig, terwijl de monitoring voornamelijk gebaseerd is op output- veeleer dan resultaatindicatoren. Deze tekortkomingen weerspiegelen bredere beperkingen inzake de beschikbaarheid en vergelijkbaarheid van gegevens in de hele EU. In verschillende lidstaten wordt de Romabevolking in de officiële statistieken onvoldoende weergegeven, waardoor het moeilijk is ongelijkheden en vooruitgang in de loop van de tijd te beoordelen. Meer vergelijkbare methoden, in combinatie met uitgesplitste en proxygegevens[10], waar passend en wettelijk toegestaan, zouden tot een sterkere empirische onderbouwing van de beleidsvorming leiden en de volledigheid en vergelijkbaarheid van de verslaglegging verbeteren. Wanneer de steekproefomvang dit toelaat, kan de monitoring ook verschillen binnen de Romabevolking in kaart brengen, naast vergelijkingen met de algemene bevolking.

[10] Beschikbaar op: https://commission.europa.eu/system/files/2020-10/portfolio_of_indicators_en.pdf.

Richtsnoeren voor verdere verbetering
Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de "gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak", roept de Commissie de lidstaten, en met name de lidstaten met een aanzienlijke Romagemeenschap, op om:

- **het mandaat, het personeelsbestand en de financiering van de NCPR's te versterken**, ervoor te zorgen dat zij daadwerkelijk worden betrokken bij de coördinatie en monitoring van algemene en gerichte beleidsmaatregelen en door de EU gefinancierde programma's, en hen in staat te stellen de vooruitgang te volgen ten opzichte van het strategisch EU-kader voor Roma;
- **de monitoring van de nationale strategische kaders voor Roma te versterken om de vooruitgang te volgen ten opzichte van duidelijke streefwaarden en resultaatindicatoren** die zijn afgestemd op het strategisch EU-kader voor Roma, waarbij zij, indien passend en wettelijk toegestaan, gebruikmaken van uitgesplitste en proxygegevens;
- **de coördinatie tussen de bestuursniveaus te intensiveren**, met name door de **lokale uitvoering te versterken** door middel van duidelijkere verantwoordelijkheden, een grotere deelname van belanghebbenden, een grotere gemeentelijke administratieve capaciteit en betere verantwoordingsmechanismen.

II. EU-DOELSTELLINGEN

In dit deel wordt een overzicht gegeven van de vooruitgang die is geboekt bij de verwezenlijking van de zeven doelstellingen van het strategisch EU-kader voor Roma. Voor elke doelstelling worden de relevante kerndoelen van het strategisch EU-kader voor Roma voor 2030 weergegeven, met de benchmarks ten opzichte waarvan de vooruitgang wordt beoordeeld.

II.I Bestrijden en voorkomen van zigeunerhaat en discriminatie

Kerndoelen van het strategisch EU-kader voor Roma voor 2030:
- het percentage Roma dat te maken heeft gehad met discriminatie met ten minste de helft verminderen
- het percentage van de algemene bevolking dat zich ongemakkelijk voelt om Roma als buren te hebben met ten minste een derde verminderen

Zigeunerhaat wordt erkend als een vorm van racisme ten aanzien van de Romabevolking[11], die sociale uitsluiting en discriminatie in de hele EU blijft aanwakkeren en de toegang tot onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg, huisvesting en andere essentiële diensten ondermijnt. Aangezien de bestrijding van zigeunerhaat een grote invloed heeft op de algemene vooruitgang op het gebied van gelijkheid, inclusie en participatie van Roma, vormt dit zowel

[11] Zigeunerhaat (een vorm van racisme ten aanzien van Roma) is een structureel verschijnsel met historische wortels dat zich op institutioneel, sociaal en interpersoonlijk niveau voordoet. Het vindt zijn oorsprong in de wijze waarop mensen die als "zigeuners" worden beschouwd, door de meerderheid worden bekeken en behandeld. De oorsprong ligt in een proces van "othering" (het tot "de ander" maken) dat gebaseerd is op zowel negatieve als positieve exotiserende stereotypen.

een op zichzelf staande doelstelling als een horizontale prioriteit van het strategisch EU-kader voor de Roma.

Uit de bevindingen van de Roma-enquête van 2024 blijkt dat bijna een op de drie Roma (31 %) te maken kreeg met discriminatie op grond van etnische achtergrond. Ook het vertrouwen in de overheid is nog steeds vrij laag: slechts ongeveer de helft van de Romarespondenten (49 %) geeft aan vertrouwen te hebben in de politie in hun land, terwijl slechts twee op de vijf (40 %) vertrouwen hebben in het nationale justitiële stelsel. Volgens de Eurobarometer 2023 zou slechts 67 % van de respondenten uit de lidstaten zich op hun gemak voelen bij dagelijks contact met een Romacollega op het werk[12]. Belanghebbenden benadrukten dat, ondanks de toenemende onderkenning van het probleem in beleidskaders, de inspanningen om zigeunerhaat aan te pakken nog steeds versnipperd en vaak kortlopend zijn, wat pleit voor meer systematisch en gemainstreamd optreden.

Belangrijkste resultaten

Tijdens de verslagperiode heeft een aanzienlijk aantal lidstaten stappen gezet om ervoor te zorgen dat zigeunerhaat wordt onderkend en gesignaleerd. Enkele lidstaten[13] hebben de institutionele capaciteit voor de bestrijding van zigeunerhaat vergroot; Duitsland heeft met name het onafhankelijke meldings- en informatiecentrum inzake zigeunerhaat (MIA) opgericht, Spanje is begonnen met de opstelling van het staatspact tegen zigeunerhaat, en Litouwen is raadplegingen gestart over een gespecialiseerde commissie van deskundigen ter bestrijding van zigeunerhaat. De beleids- en institutionele kaders zijn versterkt door de formele goedkeuring van de definitie van zigeunerhaat in Tsjechië en Slowakije. Het bewustzijn bij het publiek werd verder bevorderd door middel van media- en voorlichtingscampagnes, waaronder een Letse documentaireserie[14] die werd geproduceerd in het kader van het door de EU gefinancierde Letse Romaplatform.

Verschillende lidstaten[15] hebben de ondersteuning voor slachtoffers van discriminatie en haatmisdrijven versterkt door middel van verbeterde klachtenmechanismen, rechtsbijstand en outreachdiensten. Zo heeft Bulgarije duizenden juridische raadplegingen aangeboden via mobiele teams, voornamelijk op afgelegen locaties[16], en een mobiele applicatie in gebruik genomen om de toegang tot de rechter te vergemakkelijken[17].

Voorlichtingsinitiatieven en herdenkingsevenementen — zoals de herdenkingsdag van de Romaholocaust en de Internationale Dag van de Roma — genieten in veel lidstaten inmiddels meer bekendheid[18], wat bijdraagt tot een groter publiek bewustzijn van de geschiedenis en cultuur van de Roma. In Frankrijk wordt in het herdenkingsproject Montreuil-Bellay bijvoorbeeld de vervolging van ongeveer 1 850 Roma tijdens de Tweede Wereldoorlog erkend en wordt het bewustzijn vergroot door middel van een gedenkplaats en plannen voor een museum. In oktober 2025 heeft de Nederlandse Tweede Kamer de motie-Tseggai aangenomen,

[12] Nieuwe gegevens over de indicator inzake het hebben van Roma als buren zullen beschikbaar zijn in de komende Eurobarometer 2026.
[13] AT, BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, IE, IT, LV, LT, NL, RO, SK, SE.
[14] Beschikbaar op: https://www.youtube.com/@KulturasMinistrija/videos.
[15] AT, BG, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, IE, IT, LT, LV, SK.
[16] Beschikbaar op: https://www.justice.government.bg/home/index/1201f1c6-798b-41b6-a874-052e228ac8a1?top=1
[17] Beschikbaar op: https://apps.apple.com/bg/app/%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B8/id6471497775.
[18] AT, BE, BG, CY, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LU, LV, LT, NL, PT, RO, SK.

waarin de Nederlandse Roma, Sinti en woonwagenbewoners formeel als nationale minderheid worden erkend overeenkomstig het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden van de Raad van Europa.

Beoordeling en resterende uitdagingen

Ondanks de toenemende beleidsaandacht voor zigeunerhaat blijven de uitvoering en handhaving van maatregelen ter bestrijding van zigeunerhaat en discriminatie van Roma ongelijk en versnipperd in de lidstaten, wat wijst op aanhoudend gebrek aan politieke wil en zwakke handhavingsmechanismen. Bijgevolg worden instellingen vaak onvoldoende ter verantwoording geroepen voor praktijken zoals gesegregeerd onderwijs en gedwongen uitzettingen.

Er wordt nog steeds veel te weinig aangifte gedaan van discriminatie en haatincidenten, als gevolg van gering vertrouwen in de overheid, angst voor represailles en beperkte bekendheid met klachtenmechanismen. Het tekort aan betrouwbare gegevens maakt het moeilijk om doeltreffende beleidsreacties uit te werken en te evalueren. Tegelijkertijd wordt bezorgdheid over politiepraktijken — waaronder etnische profilering en onevenredig gebruik van geweld — nog steeds genoemd als een belangrijke belemmering voor vertrouwen en inclusie.

Aanhoudende lacunes, op nationaal en subnationaal niveau, in naar etniciteit uitgesplitste gegevens over discriminatie van de Romabevolking en over meervoudige en intersectionele vormen van discriminatie, in combinatie met ongelijke monitoringpraktijken, staan de beoordeling van trends en resultaten nog steeds in de weg. In veel lidstaten beschikken organen voor gelijke behandeling over beperkte middelen, bevoegdheden of onafhankelijkheid, waardoor zij minder goed in staat zijn om doeltreffende rechtsmiddelen te bieden en strategische rechtszaken aan te spannen. De lidstaten moesten de nieuwe EU-richtlijnen inzake organen voor gelijke behandeling[19] uiterlijk in juni 2026 omzetten. Correcte omzetting en volledige naleving ervan is van essentieel belang om de onafhankelijkheid, middelen en doeltreffendheid van organen voor gelijke behandeling te versterken en deze tekortkomingen aan te pakken.

Richtsnoeren voor verdere verbetering

Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de “gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak”, roept de Commissie de lidstaten op om:

- **de uitvoering en handhaving van de EU-wetgeving ter bestrijding van discriminatie en haatmisdrijven te versterken** door: i) passende sancties te waarborgen; ii) de toegang tot klachtenmechanismen te verbeteren; iii) incidenten van zigeunerhaat systematisch te registreren, en iv) het lage percentage aangiften aanpakken door het vertrouwen in overheidsinstellingen te bevorderen en veranderingen in het vertrouwen in de overheid te monitoren;
- **bewustmakings-, herdenkings- en onderwijsinitiatieven te bevorderen waarin de geschiedenis en cultuur van de Roma en zigeunerhaat aan bod komen**, onder meer via leerplannen, lerarenopleidingen, contacten met de media en

[19] Richtlijn (EU) 2024/1499 van de Raad van 7 mei 2024 en Richtlijn (EU) 2024/1500 van het Europees Parlement en de Raad van 14 mei 2024 tot vaststelling van normen voor organen voor gelijke behandeling. Beschikbaar op: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1499/oj en https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1500/oj.

herdenkingsactiviteiten om stereotypen en vooroordelen in de samenleving tegen te gaan;

- **zigeunerhaat systematisch aan te pakken in alle sectorale beleidsmaatregelen** — met name op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg en huisvesting — door discriminatie aan te pakken, institutionele praktijken te versterken en bewustmaking en opleiding voor belangrijke beroepsbeoefenaren te bevorderen.

II.II Verminderen van armoede en sociale uitsluiting

Kerndoelen van het strategisch EU-kader voor Roma voor 2030:

- de armoedekloof tussen Roma en de algemene bevolking met ten minste de helft verkleinen
- de armoedekloof tussen Romakinderen en andere kinderen met ten minste de helft verkleinen

Aanhoudende armoede onder Roma blijft een ernstig probleem in de hele EU. Kinderen worden onevenredig zwaar getroffen, aangezien zij vanaf jonge leeftijd te maken krijgen met cumulatieve benadeling, wat het risico op intergenerationele uitsluiting vergroot en de sociale mobiliteit aanzienlijk beperkt.

De bevindingen van de Roma-enquête van 2024 bevestigen dat armoede en economische problemen nog steeds wijdverbreid zijn onder Romagemeenschappen. In totaal loopt 77 % van de Romakinderen het risico in armoede te vervallen — wat ongeveer vier keer hoger ligt dan het percentage voor de algemene bevolking. Daarnaast maakt 40 % van hen deel uit van een huishouden dat te kampen heeft met ernstige materiële deprivatie[20]. Dit is aanzienlijk verbeterd sinds 2016 (66 %), maar het cijfer blijft aanzienlijk hoger dan voor de algemene bevolking (7 %)[21]. Belanghebbenden legden de nadruk op het multidimensionale en intergenerationele karakter van armoede bij Roma en op de noodzaak van geïntegreerde beleidsreacties op verschillende sectorale gebieden (onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg, huisvesting). Zij merkten ook op dat verschillende lidstaten weliswaar de socialebeschermingsstelsels hebben versterkt, de financiële uitkeringen hebben verhoogd of de toegang daartoe hebben verbeterd, maar dat op Roma gerichte maatregelen ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting beperkt blijven. Dit geldt met name voor maatregelen die gericht zijn op het wegnemen van belemmeringen voor de toegang tot algemene steun, zoals administratieve drempels, beperkte toegang tot informatie en gering vertrouwen in overheidsinstellingen.

Belangrijkste resultaten

Veel lidstaten[22] maakten melding van maatregelen om de toegang tot sociale bescherming te verbeteren, met name door middel van outreachmechanismen, zoals de Brugfiguren in België (Vlaanderen), die duizenden kwetsbare gezinnen, waaronder veel Roma, hebben bereikt en praktische ondersteuning hebben geboden bij de toegang tot lokale scholen en openbare diensten. Deze aanpak heeft bijgedragen tot het opbouwen van wederzijds vertrouwen tussen lokale Roma en overheidsinstellingen, en heeft tegelijkertijd de zelfredzaamheid van de lokale Romabevolking versterkt.

[20] Ernstige materiële deprivatie wordt gedefinieerd als het onvermogen van een huishouden om zich ten minste vier van negen essentiële zaken of uitgaven te veroorloven, waaronder adequate verwarming, regelmatige voedzame maaltijden en onverwachte uitgaven (Roma-enquête 2024, blz. 32).
[21] Beschikbaar op: Eurostat 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mddd11__custom_22313195/default/table.
[22] AT, BE, BG, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.

Een beperkt aantal lidstaten[23] verklaarde specifiek op Roma gerichte maatregelen uit te voeren om armoede en sociale uitsluiting aan te pakken; ook zijn er lidstaten[24] die deze uitdagingen als een horizontale kwestie in het kader van andere sectorale doelstellingen aanpakken. Zo werd in de Italiaanse projecten Accedere en Salute, medegefinancierd door het ESF+ en gericht op Roma als een van de kansarme groepen, een geïntegreerde, sectoroverschrijdende benadering gevolgd die heeft bijgedragen tot een aanzienlijke vermindering van het aantal inwoners dat in gesegregeerde nederzettingen woont.

Verschillende lidstaten[25] meldden ook dat zij nadruk legden op de bestrijding van kinderarmoede onder Roma en daarbij werden ondersteund door financieringsinstrumenten van de EU. Bulgarije voerde bijvoorbeeld een door het ESF+ gecofinancierde regeling in voor het verstrekken van maaltijdcheques en begeleidende ondersteuning aan kinderen uit achtergestelde gezinnen, en Kroatië zette mobiele outreachteams in om gezinnen in geïsoleerde nederzettingen te ondersteunen[26].

Beoordeling en resterende uitdagingen

Ondanks aanhoudende inspanningen blijft armoede wijdverbreid onder Romagemeenschappen en is het nog steeds een van de hardnekkigste vormen van sociaal-economische uitsluiting in de EU. Er is enige vooruitgang gemeld, met name via maatregelen om de toegang tot sociale bescherming en sociale diensten te verbeteren. De vooruitgang blijft echter beperkt en verloopt ongelijk, aangezien de meeste maatregelen gericht zijn op toegang tot uitkeringen in plaats van op het aanpakken van de structurele oorzaken van armoede.

De COVID-19-crisis heeft de situatie nog verergerd, waardoor bestaande lacunes werden vergroot en de vóór 2020 geboekte vooruitgang gedeeltelijk teniet werd gedaan, en de gevolgen bleven gedurende de hele verslagperiode voelbaar. Territoriale verschillen en de ongelijke spreiding van diensten staan inclusie verder in de weg, met name in afgelegen gebieden. De autoriteiten moeten “onzichtbare belemmeringen”, zoals digitale uitsluiting en het ontbreken van identiteitsdocumenten of eigendomsakten, die beletten dat de meest gemarginaliseerde huishoudens en dakloze Roma toegang krijgen tot sociale bescherming, proactief aanpakken.

Armoede en sociale uitsluiting bij Roma worden veroorzaakt door onderling samenhangende, diepgewortelde vormen van achterstelling die van generatie op generatie blijven bestaan. Om deze uitdagingen aan te pakken, zijn geïntegreerde beleidsreacties nodig, waarbij sociale bescherming wordt gecombineerd met maatregelen op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting en gezondheid.

Richtsnoeren voor verdere verbetering

Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de “gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak”, roept de Commissie de lidstaten op om:

- **maatregelen voor de inclusie van Roma af te stemmen op het algemene beleid inzake armoedebestrijding en kinderrechten**, onder meer door middel van specifieke waarborgen en indicatoren voor Roma om gelijke toegang voor Romagezinnen en -kinderen te waarborgen;

[23] FI, HR, ES, PL, RO, SK.
[24] AT, CZ, IT, RO, SK.
[25] BG, HR, ES, IT, SI, LU.
[26] Beschikbaar op: https://www.centar-medjimurje.hr/.

- **de toegang tot sociale bescherming en overheidsdiensten te verbeteren**, onder meer door administratieve procedures te vereenvoudigen en "onzichtbare belemmeringen" aan te pakken, zoals digitale uitsluiting, het ontbreken van identiteitsdocumenten of eigendomsakten en de beperkte mate waarin de meest gemarginaliseerde Roma worden bereikt;
- **geïntegreerde langetermijnoplossingen voor armoede en sociale uitsluiting onder Roma te ontwikkelen**, waarbij sociale bescherming wordt gecombineerd met maatregelen op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid, huisvesting en gezondheidszorg om structurele en intergenerationele achterstand aan te pakken.

De beginselen voor een doeltreffend armoedebestrijdingsbeleid, die tegelijk met de strategie voor armoedebestrijding zijn gepubliceerd, zijn bedoeld als leidraad voor doeltreffende strategieën voor armoedebestrijding op nationaal, regionaal en lokaal niveau. Het gaat onder meer om de volgende punten die in het kader van dit verslag van bijzonder belang zijn:

- **de financiële middelen worden afgestemd op de beleidsdoelstellingen door gebruik te maken van EU-middelen**, met inbegrip van financiering die verband houdt met de uitvoering van de nationale en regionale partnerschapsplannen, om de inspanningen van nationale, regionale en lokale overheden voor de **bestrijding van armoede en sociale uitsluiting** te ondersteunen en aan te vullen;
- er worden **gerichte maatregelen** ontwikkeld ter ondersteuning van **groepen die een hoger risico op armoede of sociale uitsluiting lopen**, waaronder Roma;
- er worden **gerichte programma's** opgezet om het niveau en de **kwaliteit van leermogelijkheden** voor leerlingen en studenten uit huishoudens met een laag inkomen te verbeteren (aanvullende financiering voor scholen, professionele ontwikkeling van leerkrachten, mentorschap, studiebeurzen en financiële hulp, toegang tot faciliteiten en materialen, desegregatiemaatregelen, waaronder voor Roma enz.);
- **gesegregeerde Romanederzettingen worden systematisch en met instemming van de gemeenschappen in kaart gebracht**, waarbij het armoederisico, ernstige materiële deprivatie en tekorten in de toegang tot essentiële diensten worden beoordeeld, terwijl tegelijkertijd hun inclusie in stedelijke planningsprocessen wordt gewaarborgd.

II.III Bevorderen van de participatie door empowerment, samenwerking en vertrouwen

Kerndoelen van het strategisch EU-kader voor Roma voor 2030:

- ten minste 90 ngo's inzetten en betrekken bij een in de hele EU gecoördineerde monitoring door maatschappelijke organisaties van Roma
- ervoor zorgen dat Roma-ngo's als volwaardig lid deelnemen aan monitoringcomités voor alle programma's die gericht zijn op de behoeften van Romagemeenschappen
- het percentage van Roma dat discriminatie meldt wanneer het zich voordoet, verdubbelen
- de participatie van Roma aan het politieke leven op lokaal, regionaal, nationaal en EU-niveau bevorderen in lidstaten met een aanzienlijke Romabevolking

De betekenisvolle participatie van Roma is essentieel om reeds lang bestaande ongelijkheden aan te pakken, het democratisch bestuur te versterken en vertrouwen in overheidsinstellingen op te bouwen. Het bewustzijn over institutionele ondersteuningsstructuren is toegenomen: 46 % van de Romarespondenten heeft gehoord van ten minste één orgaan voor gelijke behandeling of een soortgelijke instelling, tegenover 29 % in 2016. Belanghebbenden benadrukten dat, ondanks de uitbreiding van de formele participatiestructuren, de participatie van Roma vaak beperkt of symbolisch van aard blijft. Onstandvastige financiering en, in sommige contexten, beperkingen van de ruimte van het maatschappelijk middenveld blijven betekenisvolle participatie beperken.

Belangrijkste resultaten

De lidstaten meldden geleidelijke vooruitgang bij de politieke participatie van Roma, zowel op lokaal als nationaal niveau. Vertegenwoordigers van Roma zijn steeds vaker te vinden in lokale raden[27], burgemeestersfuncties[28] en nationale parlementen[29]. Hoewel dit positieve ontwikkelingen zijn, blijft de participatie van Roma aan de politieke besluitvorming in het algemeen beperkt en zijn vertegenwoordigers van Roma in de meeste lidstaten nog steeds sterk ondervertegenwoordigd in verkozen en leidinggevende overheidsfuncties.

Verschillende lidstaten[30] gaven aan dat zij adviesorganen hebben opgericht of versterkt voor de uitvoering van de NSKR's of daarmee verband houdende beleidsprocessen, waarbij maatschappelijke organisaties van Roma betrokken zijn. Zo is het Oostenrijkse platform voor dialoog met de Roma, dat door de EU wordt gefinancierd, stevig verankerd als stabiel instrument dat de dialoog tussen het maatschappelijk middenveld van de Roma en de overheid vergemakkelijkt. Bij de participatieve gegevensdialoog in Duitsland, onder leiding van het federaal agentschap voor discriminatiebestrijding, worden overheidsinstanties en het maatschappelijk middenveld samengebracht om door de gemeenschap goedgekeurde methoden voor het inzamelen van gegevens over discriminatie te ontwikkelen.

Aan de basis hebben verschillende lidstaten[31] gemeld dat Roma betrokken zijn bij bottom-upinitiatieven. Een belangrijk voorbeeld is het door de EU gefinancierde op participatie gebaseerde project inzake ontwikkelingsteams voor lokale planning in Slowakije, waarbij meer dan 120 gemeenschapsfora werden georganiseerd om lokale planning te ondersteunen, terwijl Estland zich richtte op het versterken van de lokale dialoog door het Romajongerencentrum in Valga en het cultureel centrum voor Roma in Tallinn te openen.

Beoordeling en resterende uitdagingen

Hoewel de oprichting van adviesorganen erop wijst dat de institutionele erkenning van de participatie van Roma toeneemt, blijft de betrokkenheid vaak beperkt tot formele raadpleging met beperkte invloed op de vaststelling van de agenda en de beleidsresultaten. Het blijft een belangrijke uitdaging om ervoor te zorgen dat participatiemechanismen een tastbaar effect hebben op beleidsmaatregelen en resultaten.

De participatieve monitoring van de grondrechten ontwikkelt zich geleidelijk in de hele EU, waarbij verschillende lidstaten gespecialiseerde organen oprichten om toezicht te houden op

[27] AT, BG, CZ, IT, ES.
[28] BG, EL, SK.
[29] RO, SK, IE, HR en zeer recent ook in HU.
[30] AT, BE, BG, CZ, EL, ES, FR, IT, IE, LV, NL, SK.
[31] BE, BG, CZ, FR, EL, HU, IT, RO, SK.

de uitvoering van wetgeving inzake haatmisdrijven en discriminatiebestrijding[32]. De praktijken blijven echter inconsistent en de administratieve, juridische en financiële beperkingen blijven een belemmering vormen voor de operationele capaciteit en de capaciteit inzake belangenbehartiging van veel organisaties van en voor Roma, met name op lokaal niveau. Dit heeft gevolgen voor de mate waarin dergelijke organisaties kunnen deelnemen aan monitoring, gemeenschappen kunnen ondersteunen en kunnen participeren aan beleidsprocessen. Gering vertrouwen in instellingen, ervaringen met discriminatie en, in sommige contexten, beperkingen van de ruimte voor het maatschappelijk middenveld blijven participatie en betrokkenheid ondermijnen.

Richtsnoeren voor verdere verbetering
Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de "gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak", roept de Commissie de lidstaten op om:

- **de institutionele kaders voor participatie van Roma te versterken en de politieke vertegenwoordiging van Roma te bevorderen**, waarbij ervoor wordt gezorgd dat vertegenwoordigers van Roma en organisaties van en voor Roma op betekenisvolle en diverse vertegenwoordiging en inspraak kunnen rekenen met betrekking tot de vaststelling van de nationale, regionale en lokale agenda, beleidsvorming, uitvoering en monitoring;
- **de participatieve monitoring en verantwoordingsplicht te vergroten** door het maatschappelijk middenveld van en voor Roma systematisch te betrekken bij gegevensinzameling, het toezicht op en de monitoring van maatregelen voor discriminatiebestrijding en inclusie van Roma, onder meer als volwaardige leden van relevante monitoringcomités;
- **duurzame steun te verlenen aan organisaties van en voor Roma** door middel van vereenvoudigde administratieve procedures, meerjarige financiering en capaciteitsopbouw, en tegelijkertijd de ruimte voor het maatschappelijk middenveld te beschermen, discriminatie aan te pakken en het vertrouwen in overheidsinstellingen te versterken.

II.IV Verbeteren van de effectieve gelijke toegang tot hoogwaardig inclusief regulier onderwijs

Kerndoelen van het strategisch EU-kader voor Roma voor 2030:
- de participatiekloof in onderwijs en opvang voor jonge kinderen met ten minste de helft verkleinen
- het percentage Romakinderen dat naar gesegregeerde basisscholen gaat met ten minste de helft verminderen
- de kloof met betrekking tot de voltooiing van het hoger secundair onderwijs met ten minste een derde verminderen

Onderwijs is een essentiële voorwaarde voor gelijke kansen, sociale mobiliteit en actieve deelname aan de samenleving, en het recht op hoogwaardig en inclusief onderwijs is verankerd in het eerste beginsel van de Europese pijler van sociale rechten. Voor veel Roma blijft gelijke toegang tot hoogwaardig en inclusief regulier onderwijs echter buiten bereik, hoewel dit

[32] AT, IE, DE, HU, HR.

essentieel is om uitsluiting te boven te komen en ten volle aan de samenleving en de economie te kunnen deelnemen.

Uit de bevindingen van de Roma-enquête van 2024 blijkt dat op dit gebied enige vooruitgang is geboekt, maar dat er nog steeds verschillen bestaan. De deelname aan onderwijs en opvang voor jonge kinderen[33] is gestegen van 42 % in 2016 tot 53 % in 2024, maar blijft ver onder het EU-gemiddelde van 95 %[34]. Slechts ongeveer een derde van de jonge Roma voltooit het hoger secundair onderwijs, tegenover meer dan vier op de vijf in de algemene bevolking. Er is ook nog steeds sprake van segregatie: bijna de helft van de Romakinderen gaat naar een school waar de meeste of alle klasgenoten Roma zijn. Belanghebbenden merkten op dat enige vooruitgang is geboekt, met name op het gebied van onderwijs en opvang voor jonge kinderen en bij de inspanningen om voortijdig schoolverlaten terug te dringen. Tegelijkertijd benadrukten zij dat voor duurzame vooruitgang op het gebied van inclusief onderwijs sterkere desegregatiemaatregelen, langetermijnfinanciering en betere monitoring nodig zijn.

Belangrijkste resultaten

Tijdens de verslagperiode hebben bijna alle rapporterende lidstaten[35] stappen gezet om hun onderwijsstelsels inclusiever te maken en de toegang van Romakinderen tot hoogwaardig onderwijs te verbeteren. De deelname aan onderwijs en opvang voor jonge kinderen is aanzienlijk toegenomen, met name in Bulgarije, Hongarije, Slovenië en Slowakije, waar de regeringen de betaalbare of verplichte voorschoolse opvang heeft uitgebreid en de samenwerking met Romaouders heeft versterkt. Er werd ook meer steun beschikbaar gesteld voor Romastudenten in het secundair en tertiair onderwijs, waarbij verschillende landen de toegang tot beurzen, mentorschap en maatregelen voor positieve actie hebben vergroot[36]. Dit was bijvoorbeeld het geval in Roemenië, waar meer dan 72 000 Romastudenten een sociale beurs hebben ontvangen. Via het Hongaarse netwerk van 180 “tanoda’s” worden voornamelijk Romaleerlingen uit kansarme milieus ondersteund door middel van buitenschoolse activiteiten om voortijdig schoolverlaten te voorkomen.

In sommige lidstaten[37] zijn door de EU gefinancierde proefprojecten — met name in het kader van het ESF+ en de herstel- en veerkrachtfaciliteit — opgeschaald en geïntegreerd in de nationale onderwijsstelsels. Bulgarije is er bijvoorbeeld in geslaagd de projectgebaseerde steun voor meer dan 1300 onderwijsbemiddelaars om te vormen tot vaste, door de staat gefinancierde functies. Enkele lidstaten[38] hebben ook stappen gezet om segregatie meer rechtstreeks aan te pakken, met onder meer vervoerssteun, aanpassingen aan de inschrijvingsprocedures en extra onderwijzend personeel. In Slowakije zijn juridisch bindende normen ingevoerd die segregatie in het onderwijs verbieden, ondersteund door een methodologisch handboek voor scholen[39].

Beoordeling en resterende uitdagingen

Voortbouwend op de recente vooruitgang zijn verdere inspanningen nodig om de hardnekkige kloof in onderwijsresultaten tussen Roma en de algemene bevolking te dichten. Het vergroten van de deelname aan onderwijs en opvang voor jonge kinderen en het verbeteren van het

[33] Kinderen tussen drie jaar en de beginleeftijd voor verplicht basisonderwijs.
[34] Beschikbaar op: Eurostat 2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra21/default/table?lang=en.
[35] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK.
[36] HR, HU, PL, PT, RO.
[37] BG, CZ, SK.
[38] BG, CZ, HR, HU, RO, SK.
[39] Beschikbaar op: https://www.minedu.sk/standardy-dodrziavania-zakazu-segregacie/.

percentage jongeren dat het hoger secundair onderwijs afrondt, blijven van essentieel belang. Het bevorderen van een systemische aanpak van desegregatie[40] op alle onderwijsniveaus is van cruciaal belang om gelijke toegang tot een hoogwaardige leeromgeving te waarborgen en de vicieuze cirkel van achterstand te doorbreken. Tegelijkertijd kunnen de resultaten voor Romastudenten verder worden verbeterd door ervoor te zorgen dat inclusieve reguliere omgevingen alomvattende ondersteuning bieden, met inbegrip van sociale, emotionele, psychologische en taalondersteuning.

Veel maatregelen inzake inclusief onderwijs zijn nog steeds afhankelijk van kortlopende projectfinanciering, terwijl de desegregatieresultaten in ongelijke mate worden gemonitord, waardoor de duurzaamheid en doeltreffendheid ervan beperkt blijven. Bestaande initiatieven — zoals bemiddelaars, studiebegeleiding en proefprogramma's — bieden een solide basis die kan worden uitgebreid en geïntegreerd in duurzame, systeembrede benaderingen.

Richtsnoeren voor verdere verbetering
Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de "gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak", roept de Commissie de lidstaten op om:

- **systemische desegregatie op alle onderwijsniveaus te versterken** door segregatie te voorkomen en aan te pakken en de antidiscriminatiewetgeving doeltreffend te handhaven, en tegelijkertijd te zorgen voor passende onderwijs-, psychologische en taalondersteuning en de coördinatie tussen onderwijs-, sociale en gezinsvoorzieningen te verbeteren, en de vooruitgang in de richting van hoogwaardig inclusief regulier onderwijs, met name in lidstaten met een aanzienlijke Romabevolking, te monitoren;
- **over te stappen van kortlopende projectfinanciering naar duurzame, flexibele en responsieve financieringskaders voor inclusief onderwijs**, zodat scholen en gemeenten middelen doeltreffend kunnen toewijzen op basis van de behoeften, ondersteunend personeel in dienst kunnen houden en inclusiemaatregelen op lange termijn kunnen handhaven;
- **de toegang tot voor- en vroegschoolse educatie en opvang te verbeteren en de overgang van Romaleerlingen naar en de voltooiing van hoger secundair onderwijs te ondersteunen** door middel van betaalbare en toegankelijke voorzieningen, gerichte outreach, en betrokkenheid van ouders, mentorschap en maatregelen om voortijdig schoolverlaten te voorkomen.

II.V Verbeteren van de effectieve gelijke toegang tot hoogwaardige en duurzame werkgelegenheid

Kerndoelen van het strategisch EU-kader voor Roma voor 2030:
- de arbeidsparticipatiekloof tussen Roma en de algemene bevolking met ten minste de helft verkleinen
- de arbeidsparticipatiekloof tussen mannen en vrouwen bij Roma met ten minste de helft verkleinen
- de kloof in het percentage Romajongeren dat geen werk heeft en geen onderwijs of opleiding volgt (Roma NEET's) met ten minste de helft verkleinen

[40] Een systemische aanpak van desegregatie heeft betrekking op gecoördineerde structurele en beleidsmaatregelen die gericht zijn op het uitbannen van segregatie en het waarborgen van gelijke toegang tot inclusief hoogwaardig onderwijs voor alle lerenden, waaronder Romakinderen.

Inclusie op de arbeidsmarkt is een belangrijke drijvende kracht voor armoedebestrijding, sociale samenhang en actieve deelname aan de samenleving. Aangezien de EU wordt geconfronteerd met demografische veranderingen en toenemende tekorten aan arbeidskrachten en vaardigheden, wordt het steeds belangrijker om het beschikbare menselijke potentieel ten volle te benutten. Als een van de jongste bevolkingsgroepen in Europa vertegenwoordigen Roma in verschillende lidstaten een groeiend aandeel van toekomstige nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Toch worden velen van hen nog steeds geconfronteerd met discriminatie, beperkte toegang tot onderwijs en opleiding, en onzekere banen. Het bevorderen van gelijkheid en inclusie van Roma zou derhalve bijdragen tot sociale samenhang en economische groei.

Volgens de Roma-enquête van 2024 heeft 54 % van de Roma een betaalde baan, tegenover 43 % in 2016, maar dit cijfer ligt nog steeds ver onder de arbeidsparticipatie van de algemene bevolking (75 %)[41]. Het percentage jonge Roma die geen werk hebben en geen onderwijs of opleiding volgen (NEET's), is ook gedaald van 62 % in 2016 tot 47 % in 2024, hoewel het nog steeds aanzienlijk hoger ligt dan het percentage voor de algemene bevolking (9 %)[42]. De ongelijkheid op het gebied van werkgelegenheid is bijzonder uitgesproken voor vrouwen: slechts 38 % van de Romavrouwen heeft een betaalde baan, tegenover 69 % van de Romamannen, wat wijst op een hardnekkige genderkloof. Niettemin blijkt uit de enquête dat bijna alle streefwaarden inzake werkgelegenheid van het strategisch EU-kader voor Roma tegen 2030 kunnen worden gehaald, en er zijn aanzienlijke verbeteringen vastgesteld in Bulgarije, Hongarije, Italië en Spanje. Belanghebbenden legden de nadruk op aanhoudende belemmeringen voor inclusie op de arbeidsmarkt, waaronder discriminatie, genderongelijkheden en versnipperde ondersteuningssystemen. Zij noemden benaderingen zoals mentorschap en bemiddeling, tweedekansonderwijs en gerichte steun voor Romavrouwen als doeltreffende maatregelen, en wezen op het potentieel van ondernemerschap bij Roma om lokale sociaal-economische ontwikkelingen te ondersteunen.

Belangrijkste resultaten

De meeste rapporterende lidstaten[43] hebben maatregelen genomen om de toegang van Roma tot hoogwaardige en duurzame banen te verbeteren, met inbegrip van stages, leerlingplaatsen en programma's voor beroepsopleiding. Een opmerkelijke ontwikkeling in Italië en Spanje is de bijzondere aandacht voor digitale inclusie en toekomstgerichte vaardigheden, met als doel de toegang van Roma tot diensten en digitale sectoren te verbeteren[44].

Er ontstaan ook lokale en regionale initiatieven die gericht zijn op Roma NEET's[45] en Romavrouwen[46]. Finland heeft bijvoorbeeld een specifieke pool van werkgevers opgezet om Romastagiairs aan te werven in verschillende sectoren[47], terwijl Zweden outreachinstrumenten in Romatalen heeft ontwikkeld om jonge werkzoekenden aan te trekken. De sociale economie biedt ook een traject naar integratie op de arbeidsmarkt[48]. Slowakije heeft momenteel meer dan 10 100 Roma in sociale ondernemingen in dienst, Griekenland heeft 14 sociale coöperaties van

[41] Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a__custom_22319809/default/table.
[42] Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20/default/table.
[43] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PL, RO, SK, EL, ES, SE.
[44] Accedere|Invitalia wordt uitgerold in IT, terwijl Acceder wordt uitgerold in ES Gabinete de Comunicación.
[45] BG, EE, HR, LV, RO, SK.
[46] HU, IE, LT, PT, FI, SE, AT, CZ, ES, SI.
[47] Beschikbaar op: https://romako.diak.fi/romako-askeleet-huomiseen/.
[48] CZ, EL, SK, HU, IE.

Roma opgericht, en Tsjechië heeft een wet inzake geïntegreerd sociaal ondernemerschap voorgelegd.

Naast de vaste rol van bemiddelaar in verschillende sectoren[49] bekleden Roma steeds vaker administratieve functies op een hoger niveau. Het Ierse ministerie van Justitie heeft een proefprogramma voor stages van Travellers en Roma in het openbaar ambt gelanceerd. Verschillende lidstaten[50] hebben aangegeven dat zij werkgelegenheidssteun combineren met maatregelen voor sociale inclusie, zoals mentorschap, vaak via financiering van het ESF+. Een opmerkelijk voorbeeld is het Belgische project Rom Werkt, waarbij ESF-middelen worden gebruikt om cultureel gevoelige ondersteuning te bieden voor werkgelegenheid en participatie die is afgestemd op de behoeften van Roma.

Beoordeling en resterende uitdagingen

Ondanks de geleidelijke verbetering sinds 2016 blijft de participatie van Roma op de arbeidsmarkt aanzienlijk achter bij die van de algemene bevolking. Een grote structurele uitdaging blijft de overstap van informele of laaggekwalificeerde banen naar stabielere en hoogwaardigere banen, die vaak wordt belemmerd door vaardighedenkloven en segmentatie van beroepen. Om kloven te dichten en de cyclus van intergenerationele armoede te doorbreken, moeten de lidstaten prioriteit geven aan volwassenenonderwijs en een leven lang leren, door tweedekanstrajecten aan te bieden en geletterdheid te bevorderen, zodat voortijdige schoolverlaters en volwassenen de overstap kunnen maken naar een stabiele, hoogwaardige baan.

Veel lidstaten blijven in de eerste plaats vertrouwen op reguliere werkgelegenheidsmaatregelen, die vaak geen specifieke voorlichting en waarborgen voor Roma bieden. Gerichte voorlichting, met name voor Roma NEET's en Romavrouwen, blijft beperkt, werkgelegenheidssteun minder doeltreffend maakt.

Hoewel de uitbreiding van de sociale economie nieuwe kansen biedt voor integratie op de arbeidsmarkt, blijft de rol ervan beperkt in omvang en biedt zij de meeste werkzoekende Roma nog geen integraal traject naar duurzame werkgelegenheid. Hardnekkige discriminatie op de arbeidsmarkt en de arbeidsparticipatiekloof tussen mannen en vrouwen blijven de belangrijkste belemmeringen, terwijl veel initiatieven nog steeds van korte duur zijn, waardoor de bestendigheid van de resultaten en de overstap naar stabiele banen beperkt blijven.

[49] BG, ES, FR, HR, PL, PT, RO, SK.
[50] AT, BE, EL, ES, FR, IT, SK.

Richtsnoeren voor verdere verbetering
Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de "gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak", roept de Commissie de lidstaten op om:

- **de gerichte werkgelegenheidssteun voor Roma**, met name voor jongeren en vrouwen, **te versterken** door middel van voorlichting, begeleiding en activering, in samenwerking met werkgevers, openbare diensten voor arbeidsvoorziening en sociale partners, onder meer door middel van initiatieven op het gebied van de sociale economie, waar passend;
- **gerichte werkgelegenheidssteun voor Roma te combineren** met toegankelijke trajecten naar beroepsopleiding, volwassenenonderwijs en een leven lang leren of tweedekansonderwijs, en er tegelijkertijd voor te zorgen dat de reguliere werkgelegenheidsmaatregelen Roma daadwerkelijk bereiken en de toegang tot hoogwaardige en duurzame banen verbetert;
- **de acties ter bestrijding van discriminatie op de arbeidsmarkt en zigeunerhaat op te voeren**, onder meer via bewustmaking en betere handhaving van de wetgeving inzake gelijke behandeling in samenwerking met organen voor gelijke behandeling en het maatschappelijk middenveld van Roma.

II.VI Verbetering van de gezondheid van Roma en van de effectieve gelijke toegang tot hoogwaardige zorg en sociale dienstverlening

Kerndoelen van het strategisch EU-kader voor Roma voor 2030:
- de kloof in levensverwachting tussen Roma en de algemene bevolking met ten minste de helft verkleinen

Toegang tot gezondheidszorg is een grondrecht en een hoeksteen van sociale inclusie. Veel Romagemeenschappen leven echter nog steeds in omstandigheden die negatieve gevolgen hebben voor hun gezondheid, zoals slechte huisvesting en sanitaire voorzieningen, blootstelling in het milieu aan risico's, en beperkte toegang tot essentiële diensten. Belemmeringen zoals het ontbreken van een ziekteverzekering, administratieve belemmeringen, de afstand tot gezondheidsvoorzieningen en discriminatie in zorgomgevingen beperken de toegang verder, wat gevolgen heeft voor zowel individuen als de samenleving.

De bevindingen van de Roma-enquête van 2024 bevestigen dat er aanzienlijke ongelijkheden blijven bestaan op gezondheidsgebied. Romamannen leven gemiddeld 8 jaar minder lang en vrouwen 7,4 jaar minder lang dan de algemene bevolking. Deze kloven weerspiegelen hardnekkige ongelijkheden in de toegang tot gezondheid en gezondheidszorg, alsook bredere sociaal-economische vormen van achterstelling. Belanghebbenden meldden dat de gezondheidsresultaten van Roma sterk worden beïnvloed door sociale determinanten, zoals huisvesting, werkgelegenheid, armoede en discriminatie, en pleitten voor geïntegreerde oplossingen waarbij gezondheidszorg wordt gecombineerd met sociale ondersteuning en voorlichting in de gemeenschap. Van Romavrouwen werd vastgesteld dat zij bijzonder hoge gezondheidsrisico's ervaren, met name bij de toegang tot gezondheidszorg voor moeders en reproductieve gezondheidszorg, waaruit blijkt dat er behoefte is aan gerichte en cultureel gevoelige diensten.

Belangrijkste resultaten

Een groot aantal lidstaten[51] heeft maatregelen genomen om de gezondheid van Roma en hun toegang tot gezondheidszorg en sociale diensten te verbeteren. Verschillende lidstaten[52] hebben de rol van interculturele bemiddelaars verder geïnstitutionaliseerd, met bestaande netwerken om Roma te helpen hun weg te vinden in de gezondheidszorgstelsels, om de communicatie met zorgverleners te verbeteren en om behandelingstrouw te ondersteunen. Zo is in Roemenië een stabiel netwerk van gezondheidsbemiddelaars en gemeenschapsverpleegkundigen aan het werk, terwijl gezondheidswerkers in Portugal opleiding krijgen over structurele ongelijkheden en belemmeringen die bijdragen tot een lagere levensverwachting onder Roma.

Griekenland en Bulgarije hebben de toegang tot essentiële gezondheidsdiensten voor niet-verzekerde Roma uitgebreid, onder meer via gewaarborgde screening van pasgeborenen, ongeacht de verzekeringsstatus. Andere lidstaten[53] hebben geïnvesteerd in kennisopbouw met betrekking tot de gezondheid van Roma, onder meer door middel van specifieke enquêtes, gerichte gegevensverzameling met waarborgen, en betere monitoringinstrumenten. In Tsjechië is de termijn voor aanvragen in het kader van de compensatieregeling voor onrechtmatig gesteriliseerde Romavrouwen verlengd om meer slachtoffers in staat te stellen een aanvraag in te dienen.

Beoordeling en resterende uitdagingen

Daadwerkelijke en gelijke toegang tot gezondheidszorg en sociale diensten blijft een belangrijke uitdaging, met name voor Roma die in gemarginaliseerde, landelijke of afgelegen gebieden wonen en voor Roma zonder stabiele administratieve status. Gezondheidszorg wordt in de eerste plaats verleend via reguliere systemen. Hoewel maatregelen zoals bemiddelaars tot een groter bereik hebben geleid, blijft het effect ervan vaak lokaal en afhankelijk van kortetermijnfinanciering. Niet-verzekerde Roma — waaronder sommige mobiele EU-burgers en onderdanen van derde landen zonder papieren — lopen in verschillende lidstaten nog steeds het risico te worden uitgesloten.

Discriminatie en zigeunerhaat in de gezondheidszorg blijven het vertrouwen in gezondheidszorg ondermijnen en verhinderen dat tijdig een beroep wordt gedaan op gezondheidszorg, terwijl de beperkte monitoring van de gezondheidsresultaten in verband met Roma empirisch onderbouwde beleidsvorming belemmert. Zonder geïntegreerde acties om de bredere sociale determinanten van gezondheid aan te pakken en gecoördineerde acties op verschillende beleidsterreinen, is het onwaarschijnlijk dat verbeteringen in de toegang tot gezondheidszorg op zichzelf de ongelijkheden aanzienlijk zullen verminderen. Dit moet een betere geestelijke gezondheid en emotionele steun omvatten om langdurige stress en trauma's als gevolg van aanhoudende discriminatie en sociale uitsluiting aan te pakken.

[51] BE, BG, CZ, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.
[52] BE, BG, ES, LV, LT, PL, RO SK.
[53] SK, SI, FR, ES, IE.

Richtsnoeren voor verdere verbetering

Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de "gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak", roept de Commissie de lidstaten op om:

- **te zorgen voor gelijke en daadwerkelijke toegang tot hoogwaardige gezondheidszorg** door administratieve, financiële en andere belemmeringen voor Romagemeenschappen te verminderen, met inbegrip van belemmeringen in verband met verzekeringsdekking, documentatie, armoede of verblijfsstatus, en dient tegelijkertijd de preventieve gezondheidszorg en de gezondheidszorg voor moeders, en de reproductieve en geestelijke gezondheidszorg te worden versterkt;
- **de rol van gezondheidsbemiddelaars onder Roma en diensten voor voorlichting in gemeenschappen te institutionaliseren en duurzaam te financieren**, met name in gemarginaliseerde en afgelegen gebieden, terwijl ook cultureel gevoelige gezondheidszorg, geletterdheid op gezondheidsgebied en samenwerking tussen gezondheidszorg, sociale diensten en Romagemeenschappen wordt bevorderd;
- **de sociale determinanten van gezondheid aan te pakken** door middel van geïntegreerde beleidsmaatregelen waarbij gezondheidszorg wordt gekoppeld aan huisvesting, sanitaire voorzieningen, onderwijs, werkgelegenheid en armoedebestrijding, ondersteund door beter toezicht, participatie van Roma en duurzame financiering, met name in lidstaten met een aanzienlijke Romabevolking.

II.VII Verbetering van de effectieve gelijke toegang tot adequate gedesegregeerde huisvesting en essentiële voorzieningen

Kerndoelen van het strategisch EU-kader voor Roma voor 2030:

- de kloof met betrekking tot woningnood met ten minste een derde verkleinen
- ervoor zorgen dat ten minste 95 % van de Roma toegang heeft tot leidingwater
- de kloof met betrekking tot overbewoning met ten minste de helft verkleinen

Adequate, gedesegregeerde huisvesting is essentieel voor de waardigheid, gezondheid en toegang tot basisdiensten en -rechten. Huisvesting heeft rechtstreekse gevolgen voor de resultaten op het gebied van onderwijs, gezondheid en welzijn en ondersteunt ook zorg in het gezin, waardoor onnodige scheiding wordt voorkomen. Veel Romahuishoudens hebben in de hele EU echter nog steeds te kampen met slechte woonomstandigheden en segregatie op de woningmarkt.

Uit de Roma-enquête van 2024 blijkt dat 47 % van de Roma in vochtige of donkere huizen of in woningen zonder behoorlijke sanitaire voorzieningen woont (d.w.z. in woningnood). Hoewel dit een verbetering is ten opzichte van 2016 (61 %), ligt dit cijfer nog steeds ver boven het EU-gemiddelde (18 %)[54]. Er is ook nog steeds sprake van overbewoning: 83 % van de Roma maakt deel uit van een huishouden dat niet over voldoende woonruimte beschikt. Bij de raadplegingen merkten belanghebbenden op dat het huisvestingsbeleid nog steeds grotendeels gericht is op het verbeteren van de levensomstandigheden in gesegregeerde omgevingen. Zij benadrukten dat het algemene huisvestingsbeleid moet worden aangevuld met gerichte

[54] Beschikbaar op: Eurostat 2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi291/default/table?lang=en.

maatregelen voor gemarginaliseerde Romagemeenschappen en een sterkere monitoring van de resultaten op het gebied van desegregatie.

Belangrijkste resultaten

Ongeveer de helft van de lidstaten verklaarde maatregelen te hebben genomen om de toegang van Roma tot adequate gedesegregeerde huisvesting en essentiële diensten te verbeteren, door middel van een combinatie van gerichte interventies[55] en reguliere systemen met waarborgen voor Roma[56]. Er is vooruitgang zichtbaar wat de overgang naar nieuwe huisvestingssituaties betreft. In Italië is het aantal mensen dat in gesegregeerde nederzettingen woont aanzienlijk gedaald, terwijl Frankrijk het digitale platform Resorption-Bidonvilles gebruikt om gezinnen van tijdelijke sloppenwijken over te brengen naar permanente woningen. In Slovenië integreren lokale overheden gesegregeerde nederzettingen in gemeentelijke stadsplannen, terwijl Roemenië gebruik heeft gemaakt van het instrument voor technische ondersteuning om de nationale en lokale capaciteit voor geïntegreerde interventies in informele nederzettingen te versterken.

Deze inspanningen zijn verder verankerd in ontwikkelingen op wetgevingsgebied, waaronder de vaststelling van de wet inzake betaalbare huisvesting in Luxemburg en de wet inzake huisvestingssteun in Tsjechië. Het Tsjechische model combineert lokale huisvestingssteun, antidiscriminatiemaatregelen en programma's inzake "huisvesting eerst" om Romagezinnen te helpen een stabiele, geïntegreerde woning te vinden, terwijl investeringen in sociale huisvesting in gesegregeerde gebieden worden verboden. Tegelijkertijd spitsten sommige landen zich toe op het verbeteren van de infrastructuur in bestaande nederzettingen. Griekenland en Kroatië investeerden in nutsvoorzieningen zoals water, elektriciteit en riolering, terwijl in Polen projecten voor de renovatie van woningen en de aankoop van eigendommen op de secundaire markt ertoe bijdroegen dat Romagezinnen hun huisvestingssituatie konden verbeteren[57].

Beoordeling en resterende uitdagingen

Segregatie op de woningmarkt blijft de belangrijkste structurele uitdaging in verschillende lidstaten, waardoor de toegang van Romagezinnen tot adequate huisvesting wordt beperkt en uitsluiting op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid en gezondheidszorg wordt verergerd. Gedwongen uitzettingen blijven een ernstig punt van zorg, in het bijzonder wanneer zij plaatsvinden zonder voldoende waarborgen of toegang tot passende accommodatie.

De druk op de woningmarkten blijft de vooruitgang belemmeren en maakt duidelijk dat krachtigere maatregelen nodig zijn om de toegang tot betaalbare en niet-gesegregeerde huisvesting uit te breiden. De stijgende kosten voor huisvesting, met name in stedelijke gebieden, het beperkte aanbod aan sociale huisvesting en de restrictieve administratieve vereisten, alsook het gebrek aan identiteitsdocumenten of bureaucratische belemmeringen voor het registreren van een adres, beperken de toegang tot stabiele huisvestingsoplossingen voor veel Romahuishoudens. Discriminatie bij de toegang tot huisvesting, onder meer op de particuliere huurmarkt, vormt een verdere beperking van de mogelijkheden voor gezinnen om te zorgen voor adequate en niet-gesegregeerde huisvesting.

[55] BE, BG, CZ, ES, IT, LT, RO, SK.
[56] DE, FI, FR, IE, SI.
[57] Beschikbaar op: https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/programy-integracji-spolecznosci-romskiej.

Hoewel verschillende lidstaten melding hebben gemaakt van maatregelen om de infrastructuur in nederzettingen te verbeteren, de toegang tot sociale huisvesting uit te breiden en herplaatsing naar reguliere huisvesting te ondersteunen, blijft het effect ervan ongelijk verdeeld. Veel initiatieven blijven beperkt in omvang of worden op projectbasis uitgevoerd, en de monitoring van de desegregatieresultaten blijft zwak. Blijvende aandacht voor het verbeteren van de omstandigheden in gesegregeerde nederzettingen leidt met name niet noodzakelijkerwijs tot duurzame desegregatie.

Richtsnoeren voor verdere verbetering

Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de "gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak", roept de Commissie de lidstaten op om:

- overeenkomstig de conclusies van de Raad over maatregelen om gelijke toegang voor Roma tot adequate en gedesegregeerde huisvesting te waarborgen, en om gesegregeerde nederzettingen aan te pakken**, territoriale segregatie en segregatie op de woningmarkt aan te pakken** door geïntegreerde, duurzame langetermijntrajecten van gesegregeerde nederzettingen naar adequate huisvesting in reguliere gemeenschappen te bevorderen, de toegang tot essentiële diensten en infrastructuur te waarborgen, en de resultaten van desegregatie systematisch te monitoren, met name in lidstaten met een aanzienlijke Romagemeenschap;
- overeenkomstig de conclusies van de Raad over de toegang tot diensten voor mensen die met armoede of sociale uitsluiting worden bedreigd, met inbegrip van Roma**, de toegang tot betaalbare, adequate en niet-gesegregeerde huisvesting uit te breiden door het aanbod van sociale huisvesting te vergroten**, gerichte steun te verlenen aan mensen die met armoede of sociale uitsluiting worden bedreigd, vereenvoudigde administratieve vereisten in te voeren en krachtiger op te treden tegen discriminatie op de particuliere huurmarkt;
- gebruik te maken van de door de Commissie gepubliceerde operationele toolkit voor het gebruik van EU-middelen voor investeringen in sociale huisvesting en aanverwante diensten, met als doel gedesegregeerde en inclusieve wijken te bevorderen en tegemoet te komen aan de behoeften van gemarginaliseerde gemeenschappen;
- **gedwongen uitzettingen en onzekerheid op het gebied van huisvesting te voorkomen** door te zorgen voor veilige huurvoorwaarden, mechanismen voor vroegtijdige waarschuwing en bescherming, toegang tot passende alternatieve accommodaties en continuïteit van de toegang tot onderwijs, werkgelegenheid en gezondheidszorg.

III. ROMA IN DE UITBREIDINGSREGIO[58]

De situatie van de Roma in de uitbreidingspartners[59] is beoordeeld aan de hand van specifieke Roma-enquêtes die door het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties en de Wereldbank zijn uitgevoerd en door de Commissie zijn gefinancierd. De enquête voor de landen van het oostelijk nabuurschap (Oekraïne, Moldavië en Georgië) is in het voorjaar van 2026 afgerond, terwijl de nieuwe enquête voor de Westelijke Balkan nog lopende is.

In de meeste kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten blijven Roma de meest achtergestelde groep, als gevolg van stereotypen, vooroordelen, discriminatie en zigeunerhaat, wat tot sociale uitsluiting leidt. Discriminatie op de arbeidsmarkt blijft wijdverbreid en de werkloosheid is hoog. Romavrouwen krijgen ook te maken met meervoudige vormen van discriminatie en lopen een groter risico op gendergerelateerd en huiselijk geweld, terwijl Romakinderen kunnen worden blootgesteld aan arbeidsuitbuiting of een gedwongen huwelijk op jonge leeftijd. Hoewel het aantal inschrijvingen in het verplichte onderwijs erop vooruitgaat, ligt de deelname aan onderwijs en opvang voor jonge kinderen onder het nationale gemiddelde, blijft het aantal voortijdige schoolverlaters hoog en blijft de deelname aan het hoger secundair en het hoger onderwijs beperkt. De toegang tot gezondheidszorg blijft beperkt, met name voor kinderen buiten het formele onderwijs en voor ouderen. Bovendien zijn de woonomstandigheden in veel nederzettingen nog steeds ontoereikend. In het oostelijk nabuurschap wordt de situatie van Roma nog verergerd door ontheemding als gevolg van de Russische aanvalsoorlog tegen Oekraïne.

Alle partners van de Westelijke Balkan, alsook Oekraïne, Moldavië en Turkije, hebben geactualiseerde Romastrategieën vastgesteld of leggen daaraan de laatste hand, overeenkomstig het strategisch EU-kader voor Roma en de toezeggingen van Poznań[60] voor de Westelijke Balkan. Verschillende nationale actieplannen ter uitvoering van deze strategieën liepen echter ten einde in 2025 en sommige partners zijn nog bezig met de ontwikkeling van nieuwe plannen voor de volgende drie tot vijf jaar.

Hoewel er duidelijke inspanningen worden geleverd om de bestaande monitoringmechanismen te versterken of nieuwe mechanismen op te zetten, blijft het moeilijk de vooruitgang te meten wanneer de doelstellingen te algemeen zijn. De NCPR's worden erkend als belangrijke actoren voor de inclusie van Roma, maar hun bestuurlijke rol, institutionele capaciteiten en financiële middelen vereisen meer aandacht. De Raad van Europa blijft de administratieve capaciteit van de door de EU medegefinancierde NCPR's ondersteunen.

Zigeunerhaat is opgenomen in de nationale kaders voor Roma, maar de maatregelen om zigeunerhaat te bestrijden blijven beperkt. Hoewel de meeste organen voor gelijke behandeling zich bezighouden met gevallen van discriminatie ten aanzien van Roma in de Westelijke Balkan, Oekraïne en Moldavië, is zigeunerhaat nog steeds niet als afzonderlijke categorie opgenomen in antidiscriminatieverslagen en -enquêtes.

---

[58] De term "uitbreidingsregio" verwijst naar kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten die zich momenteel in het proces voor toetreding tot de EU bevinden. De volledige lijst van landen is beschikbaar op: https://enlargement.ec.europa.eu/countries_en.

[59] Albanië, Bosnië en Herzegovina, Kosovo* (*deze benaming laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet en is in overeenstemming met Resolutie 1244 van de VN-Veiligheidsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo*), Moldavië, Montenegro, Noord-Macedonië, Servië, Turkije en Oekraïne.

[60] Verklaring van de partners van de Westelijke Balkan over de integratie van de Roma in het uitbreidingsproces van de EU, Poznań, 5 juli 2019.

Met nationale strategieën wordt geprobeerd het probleem van segregatie in onderwijs en huisvesting aan te pakken, maar de desegregatiemaatregelen blijven ontoereikend, en hiervoor wordt weinig of geen specifieke financiering vrijgemaakt. Het door de EU medegefinancierde project "Roma Action for Roma Integration", dat door het Roma-onderwijsfonds wordt uitgevoerd, ondersteunt de toegang tot onderwijs voor Romakinderen en -jongeren, maar er zijn verdere nationale acties nodig om de onderwijsresultaten te verbeteren en gelijke toegang tot hoogwaardig regulier onderwijs op alle niveaus te waarborgen. De hervormingen van de arbeidsmarkt, vaardigheden en het onderwijs in het kader van het groeiplan voor de Westelijke Balkan zullen Roma naar verwachting ten goede komen zodra ze zijn uitgevoerd. De lopende Roma-enquête in de Westelijke Balkan zal ook helpen om de lacunes verder in kaart te brengen die moeten worden aangepakt bij de uitbreidingsonderhandelingen en de jaarlijkse ministeriële bijeenkomsten over gelijkheid en inclusie van Roma.

Richtsnoeren voor verdere verbetering
Om sneller vooruitgang te boeken op het gebied van gelijkheid, inclusie en participatie van Roma, roept de Commissie de regeringen in de uitbreidingsregio op om:

- indien deze ontbreken of verlopen zijn, **nationale Roma-strategieën en nationale actieplannen voor de periode na 2025 vast te stellen** die zijn afgestemd op het strategisch EU-kader voor Roma, **financiering toe te wijzen** voor de duurzame uitvoering ervan, en het **institutionele mandaat, het personeelsbestand en de financiële middelen van de NCPR's te versterken** en ervoor te zorgen dat zij worden betrokken bij de programmering, uitvoering en monitoring van nationale en door de EU gefinancierde programma's;
- **de maatregelen om de participatie van Roma op de arbeidsmarkt te vergroten op te voeren**, onder meer op het gebied van werkgelegenheid in de overheidssector; **zigeunerhaat en discriminatie doeltreffend te bestrijden**, onder meer door de antidiscriminatiewetgeving te handhaven, de toegang tot de rechter te waarborgen en haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven te bestrijden;
- **de aanbevelingen** van de Roma-enquête in Oekraïne en Moldavië en de lopende Roma-enquête in de Westelijke Balkan **uit te voeren**.

IV. ACTIES OP EU-NIVEAU

De lidstaten zijn in de eerste plaats verantwoordelijk voor de uitvoering van het strategisch EU-kader voor Roma en de aanbeveling van de Raad van 2021. De rol van de Commissie bestaat er echter in deze inspanningen te ondersteunen door de wetgeving te handhaven, beleidsmaatregelen te coördineren, financieringsinstrumenten in te zetten en de betrokkenheid van belanghebbenden te vergemakkelijken.

Handhaving van de EU-wetgeving

De Commissie is de handhaving en toepassing blijven monitoren van: i) de richtlijn inzake rassengelijkheid[61]; (ii) de herziene richtlijn slachtofferrechten; en iii) het kaderbesluit van de Raad betreffende de bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat. Er lopen drie inbreukprocedures tegen Tsjechië, Slowakije en Hongarije wegens segregatie van Roma in het

[61] Zie ook het verslag van de Commissie van 2026 over de toepassing van de richtlijn inzake rassengelijkheid en de richtlijn inzake gelijke behandeling in arbeid en beroep, beschikbaar op: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52026DC0364.

onderwijs. In oktober 2024 is een aanvullende aanmaningsbrief naar Tsjechië gestuurd. De zaak tegen Slowakije is verwezen naar het Hof van Justitie van de Europese Unie[62].

Voorts versterkt de vaststelling van de Richtlijnen (EU) 2024/1499 en (EU) 2024/1500 de minimumnormen voor organen voor gelijke behandeling in alle lidstaten zodat zij discriminatie doeltreffend kunnen aanpakken en slachtoffers kunnen helpen om toegang tot de rechter te krijgen. De Commissie zal de lidstaten blijven ondersteunen via specifieke vergaderingen van bijeenkomsten van deskundigengroepen. Zij zal toezien op de tijdige en correcte omzetting[63] door de lidstaten van de richtlijnen in nationale wetgeving met gebruikmaking van alle instrumenten waarover zij beschikt, met inbegrip van informele dialogen en formele inbreukprocedures.

Mainstreaming van gelijkheid voor Roma in de beleidsinitiatieven van de EU

In de EU-strategie tegen racisme wordt zigeunerhaat duidelijk erkend als een specifieke, afzonderlijke en diepgewortelde vorm van racisme. Overeenkomstig de strategie blijft de Commissie zich ook inspannen voor grotere diversiteit onder het personeel en ruimere carrièremogelijkheden voor ondervertegenwoordigde groepen, waaronder Roma, door middel van gerichte voorlichting bij aanwerving en stages, opleidingen ter bestrijding van vooroordelen voor HR-professionals en het verzamelen van gegevens over gelijkheid. Tegelijkertijd wordt in de strategie voor gendergelijkheid 2026-2030 en de strategie voor gelijkheid van lhbtiq+-personen 2026-2030 gewezen op de meervoudige en intersectionele vormen van achterstelling van Romavrouwen en -lhbtiq+-personen. De Commissie is diversiteit en inclusie op de werkplek, met inbegrip van gelijkheid en inclusie van Roma, blijven bevorderen via het EU-platform van diversiteitshandvesten. Het platform vergemakkelijkt de dialoog en verstrekt richtsnoeren, bijvoorbeeld over inclusieve aanwervingspraktijken.

Tijdens de verslagperiode is de Commissie de gelijkheid, inclusie en participatie van Roma blijven integreren in desbetreffende beleidsmaatregelen, wetgeving en financieringsprogramma's van de EU, onder meer via haar interne taskforce Gelijkheid.

Op het gebied van huisvesting en armoede hebben drie elkaar aanvullende initiatieven die in 2025 en 2026 zijn vastgesteld, het optreden van de EU ter bevordering van de inclusie van Roma geïntensiveerd. Het Europees plan voor betaalbaar wonen bevat acties om personen in kwetsbare situaties, waaronder Roma, te ondersteunen en zal de toegang tot fatsoenlijke huisvesting verbeteren door middel van investeringen en maatregelen op het gebied van sociale huisvesting. Dit wordt aangevuld met de aanbeveling van de Raad over de bestrijding van uitsluiting van huisvesting, met inbegrip van thuisloosheid, waarin geïntegreerde, gepersonaliseerde en op huisvesting gerichte benaderingen worden bevorderd, en huisvesting, sociale diensten en preventie worden gecombineerd om daklooosheid en uitsluiting aan te pakken. In het voorstel wordt erkend dat uitsluiting van huisvesting en daklooosheid bepaalde groepen, waaronder Roma, onevenredig zwaar kunnen treffen, en het bevat maatregelen om discriminatie aan te pakken door middel van voorlichting, transparante criteria voor sociale huisvesting, opleiding ter bestrijding van vooroordelen, en steun voor huurders die met discriminatie worden geconfronteerd.

[62] Beschikbaar op: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62023CC0799.
[63] Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/inf_26_1380.

In de EU-strategie voor armoedebestrijding wordt benadrukt dat vooroordelen en stigmatisering het risico op armoede voor specifieke groepen, waaronder Roma, kunnen vergroten, en er wordt herinnerd aan de streefwaarde van het strategisch EU-kader voor Roma om de armoedekloof tegen 2030 te halveren. Hierin wordt ook de toezegging van de Commissie beklemtoond om met de lidstaten en belanghebbenden te blijven samenwerken aan gerichte maatregelen voor armoedebestrijding. De strategie gaat vergezeld van de beginselen voor een doeltreffend armoedebestrijdingsbeleid[64]. Voortbouwend op de aanbeveling van de Raad van 2021, waarin Romakinderen als prioritaire groep zijn aangemerkt, worden in de mededeling ter versterking van de Europese kindergarantie richtsnoeren aangekondigd om de specifieke uitdagingen waarmee Romakinderen te maken krijgen als zij gebruik willen maken van diensten, aan te pakken via geïntegreerde maatregelen, zoals outreach en bemiddeling, inclusief onderwijs, gezinsondersteuning en gemeenschapsgerichte interventies. Dit biedt een strategische kans om gerichter en doeltreffender beleid te bevorderen voor Romakinderen — die nog steeds onevenredig zwaar worden getroffen door armoede en discriminatie — en om de intergenerationele cyclus van uitsluiting te doorbreken. Er wordt ook een ESF+-oproep tot het indienen van voorstellen aangekondigd, met een budget van 5 miljoen EUR voor de ondersteuning van transnationale projecten die bedoeld zijn om de toegang tot werkgelegenheid te verbeteren voor Romajongeren die geen baan hebben noch onderwijs of een opleiding volgen[65].

De aanbeveling van de Raad betreffende de verbetering van het aanbod van digitale vaardigheden in onderwijs en opleiding is ook relevant voor de inclusie van Roma, aangezien hierin de gelijke toegang voor kansarme en gemarginaliseerde groepen, waaronder Roma, wordt bevorderd en de lidstaten worden opgeroepen om toegankelijkheid en de territoriale en sociaal-economische lacunes die bijdragen tot digitale uitsluiting aan te pakken. In de aanbeveling van de Raad over menselijk kapitaal in de Europese Unie worden Roma uitdrukkelijk erkend als een van de groepen die belemmeringen ervaren voor onderwijs en opleiding van hoge kwaliteit, en er wordt benadrukt dat gerichte maatregelen nodig zijn om hun lacunes op het gebied van vaardigheden en werkgelegenheid aan te pakken. In het actieplan tegen cyberpesten “Veiliger online, samen sterker” worden Roma en andere raciale en etnische minderheden uitdrukkelijk erkend als bijzonder kwetsbaar voor online intimidatie en illegale haatzaaiende uitlatingen in verband met systemische uitsluiting.

Optimalisering van EU-middelen

In de huidige programmeringsperiode (2021-2027) verstrekt het ESF+ ongeveer 1,8 miljard EUR in 15 lidstaten voor de financiering van gerichte interventies voor Roma op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid en sociale inclusie. Dit wordt door het EFRO aangevuld met gerichte en algemene investeringen in huisvesting, sociale infrastructuur, onderwijs en gezondheidszorg, die Roma direct of indirect ten goede komen. Een specifieke thematische randvoorwaarde inzake de integratie van de Roma koppelt fondsen en beleid aan elkaar. De herstel- en veerkrachtplannen omvatten acties op verschillende gebieden van het sociaal beleid. Investeringen en hervormingen gaan gepaard met aandacht voor kansarme groepen, waaronder Roma, doordat de ontwikkeling van digitale en financiële vaardigheden of desegregatie op scholen wordt ondersteund. Het instrument voor technische ondersteuning helpt de lidstaten ook bij het ontwerpen van strategieën en beleidsmaatregelen die de uitdagingen waarmee gemarginaliseerde Romagemeenschappen worden geconfronteerd, beter

[64]Deze beginselen worden gedeeltelijk uiteengezet in deel II.II van dit verslag.
[65] Beschikbaar op: https://www.socialinnovationplus.eu/call/strengthening-the-european-child-guarantee-national-governance-systems-and-supporting-access-to-the-labour-market-for-roma-neets-2/.

aanpakken. Het instrument ondersteunt bijvoorbeeld inclusief onderwijs, met inbegrip van desegregatieactiviteiten op scholen.

Het Erasmus+-programma heeft meer dan 480 projecten ter bevordering van de inclusie van Romagemeenschappen ondersteund; hiermee was bijna 29 miljoen EUR gemoeid en waren ongeveer 1500 organisaties uit de hele EU bij betrokken. De projecten waren voornamelijk gericht op jongeren, scholen en volwassenenonderwijs, waarbij Romabemiddelaars werden betrokken, de toegang van basisorganisaties voor Roma tot het Erasmus+-programma werd verbeterd, kennis over de holocaust onder de Roma werd opgedaan, en de taal van de Roma in stand werd gehouden. Het Europees Solidariteitskorps heeft meer dan 100 projecten ter bevordering van de inclusie van Roma ondersteund, waarbij 104 organisaties waren betrokken en waarvoor meer dan 1,4 miljoen EUR werd vrijgemaakt, voornamelijk op het gebied van onderwijs, cultuur, sport, gezondheid, milieumaatregelen, betrokkenheid van de gemeenschap en vrijwilligerswerk voor jongeren. In het kader van het EU4Health-programma (2021-2027) lopen verschillende initiatieven die gericht zijn op ongelijkheden op gezondheidsgebied die Romagemeenschappen treffen, met bijzondere aandacht voor preventie en toegang tot gezondheidszorg. Zo worden in ShowUp4Health niet-overdraagbare ziekten bestreden doordat sociale en milieudeterminanten worden aangepakt en de geletterdheid op gezondheidsgebied onder Roma wordt versterkt. Europese initiatieven zoals Sastipe, Mentbox, en JA Mentor bevorderen de toegang van Roma tot hoogwaardige diensten voor geestelijke gezondheid. Bovendien is in het kader van het Solace-project een proefproject uitgevoerd over benaderingen voor de screening op longkanker waarbij Romagemeenschappen in Kroatië, Griekenland en Hongarije betrokken waren, in samenwerking met bemiddelaars uit de gemeenschap. Interreg biedt mogelijkheden voor samenwerking, zoals blijkt uit het Chess Start-project, waarbij meer dan 100 Romakinderen uit Roemenië en Hongarije betrokken waren.

Via het programma “Burgers, gelijkheid, rechten en waarden” (CERV) is de Commissie de NCPR’s blijven ondersteunen bij het opzetten of versterken van nationale Romaplatforms die de deelname van Roma aan besluitvormingsprocessen waarborgen. De Commissie financiert ook een transnationaal project, ROVA, dat de capaciteit van ngo’s voor Roma versterkt. De oproepen tot het indienen van voorstellen van Equal en REM in het kader van CERV ondersteunen activiteiten ter bestrijding van racisme en discriminatie, waaronder zigeunerhaat, alsook herdenkings- en onderwijsactiviteiten met betrekking tot de holocaust en slavernij van Roma. Daarnaast treden drie door Roma geleide organisaties op EU-niveau die actief zijn op het gebied van capaciteitsopbouw, cultuur, belangenbehartiging en de rechten van Roma in het kader van het programma op als institutionele partners van de Commissie en ontvangen zij exploitatiesubsidies.

Richtsnoeren voor een doeltreffend gebruik van EU-middelen voor gelijkheid, inclusie en participatie van Roma

Om sneller vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de doelstellingen op EU-niveau, overeenkomstig de "gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde aanpak", roept de Commissie de lidstaten, en met name de lidstaten met een aanzienlijke Romagemeenschap, op om:

- **de koppeling tussen bestuursstructuren en EU-fondsen te versterken** en ervoor te zorgen dat de prioriteiten op het gebied van gelijkheid en inclusie van Roma tot uiting komen in het ontwerp, de uitvoering en de evaluatie van programma's teneinde de verwezenlijking van de streefwaarden in het strategisch EU-kader voor Roma tegen 2030 te ondersteunen;
- **maatregelen die gericht zijn op de specifieke behoeften van Romagemeenschappen te combineren met inclusieve algemene beleidsmaatregelen en diensten**, met bijzondere aandacht voor onderwijs, werkgelegenheid, gezondheid, huisvesting en sociale inclusie, waarbij wordt gezorgd voor gecoördineerde en geïntegreerde actie op alle beleidsterreinen en langetermijninvesteringen om de vele en onderling verbonden dimensies van uitsluiting aan te pakken;
- **waarborgen dat door de EU gefinancierde investeringen in onderwijs en huisvesting de beginselen van desegregatie en niet-segregatie bevorderen** door prioriteit te geven aan desegregatie, teneinde bestaande segregatie uit te bannen of aanzienlijk te verminderen middels integratie van Roma in reguliere scholen en wijken, en er tegelijkertijd voor te zorgen dat, wanneer onmiddellijke desegregatie niet mogelijk is, investeringen geen nieuwe segregatie creëren, bestaande segregatie niet versterken (niet-segregatie) en de weg effenen voor toekomstige desegregatie.

Versterking van bestuur en beleidscoördinatie

Het Europees Semester is de situatie van de Roma blijven monitoren en is de lidstaten blijven begeleiden bij het ontwerpen en uitvoeren van hervormingen en investeringen om aanhoudende uitdagingen aan te pakken. In het kader van de cyclus van het Europees Semester voor 2026 is in de overwegingen van de aanbeveling van de Raad vastgesteld dat de uitdagingen waarmee Romagemeenschappen in Bulgarije, Tsjechië, Griekenland, Hongarije, Roemenië, Slowakije en Spanje worden geconfronteerd, moeten worden aangepakt. In de opeenvolgende richtsnoeren voor het werkgelegenheidsbeleid die door de Raad zijn vastgesteld, worden gemarginaliseerde Romagemeenschappen consequent aangemerkt als een groep waarvoor gerichte activering op de arbeidsmarkt vereist is, waarbij gelijkheid voor Roma wordt geïntegreerd in het kader voor de coördinatie van het werkgelegenheidsbeleid van de EU.

Vooruitblikkend bieden de komende nationale en regionale partnerschapsplannen[66] in het kader van het meerjarig financieel kader (MFK) 2028-2034 de lidstaten een belangrijke kans om deze uitdagingen op een meer alomvattende en gerichte manier aan te pakken. De Commissie heeft gelijkheid en inclusie van Roma opgenomen in verschillende regelgevingsvoorstellen in het

[66] Overeenkomstig het voorstel van de Commissie voor het MFK 2028-2034 zouden in de nationale en regionale partnerschapsplannen verschillende EU-financieringsstromen worden samengebracht, waaronder het Europees Sociaal Fonds en het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling.

kader van het MFK 2028-2034, waaronder AgoraEU, het programma Justitie en Erasmus+, aangezien de integratie van Roma een politieke en sociale prioriteit van de EU blijft.

Bevordering van de participatie van Roma en betrokkenheid van belanghebbenden

De Commissie is de participatie van Roma blijven ondersteunen via een gestructureerde dialoog, capaciteitsopbouw en institutionele samenwerking. Elk jaar worden in het Europees platform voor de inclusie van de Roma overheden en het maatschappelijk middenveld samengebracht om prioriteiten vast te stellen en de vooruitgang bij de verwezenlijking van de streefwaarden voor 2030 te beoordelen. De samenwerking met belanghebbenden omvatte ook regelmatige bijeenkomsten met de NCPR's en andere relevante nationale autoriteiten, het maatschappelijk middenveld en het Europees netwerk van nationale organen voor de bevordering van gelijke behandeling (Equinet)[67].

De Commissie heeft haar samenwerking met de lidstaten die het roulerende voorzitterschap van de Raad van de EU bekleden en met het Europees Parlement voortgezet om de gelijkheid, inclusie en participatie van Roma hoog op de politieke agenda te houden. Zij heeft ook actief steun verleend aan de Romaweek, bijgedragen aan de Internationale Dag van de Roma en de herdenkingsdag van de Romaholocaust door specifieke verklaringen af te leggen, en heeft deelgenomen aan de herdenkingsceremonie in Auschwitz op 2 augustus.

Bevordering van gelijkheid en bestrijding van zigeunerhaat

De bestrijding van zigeunerhaat vereist duurzaam optreden op alle beleidsterreinen. De Commissie heeft een tweeledige benadering gevolgd: de rechtstreekse aanpak ervan via gerichte acties en openbare communicatie, en daarnaast mainstreaming van de bestrijding van zigeunerhaat in alle sectorale beleidsterreinen.

In de loop der jaren heeft de Commissie haar gestructureerde samenwerking met de Raad van Europa voortgezet door middel van een reeks gezamenlijke programma's, namelijk: i) het in juni 2024 gelanceerde programma Roma Memory, dat het bewustzijn over en de herdenking van de Romaholocaust heeft bevorderd; ii) Romact, dat de capaciteit van lokale en regionale overheden om te werken aan de inclusie van de Roma heeft versterkt; en iii) Equirom, dat zigeunerhaat heeft bestreden door middel van positieve verhalen over Roma in de media. Daarnaast heeft de socialemediacampagne Roma on Par, die op de Internationale Dag van de Roma van start is gegaan, tot doel zigeunerhaat te bestrijden en negatieve stereotypen over Roma uit de weg te ruimen.

De Commissie steunt ook de werkzaamheden van de Unesco op het gebied van voorlichting over racismebestrijding in de EU, zoals aangekondigd in de strategie tegen racisme. In maart 2026 heeft de Unesco een tweejarig project gelanceerd, gefinancierd door de Commissie, dat specifiek gericht is op vormen van racisme zoals zigeunerhaat. Het project heeft tot doel leerkrachten toe te rusten met de nodige middelen om leerlingen te onderwijzen over hedendaags racisme en de geschiedenis ervan, en zo inclusievere leeromgevingen voor Romastudenten te bevorderen[68].

[67] Beschikbaar op: https://equineteurope.org/.
[68] Beschikbaar op: https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-new-programme-address-racism-and-through-education-europe.

CONCLUSIE

Sinds de vaststelling van het strategisch EU-kader voor Roma hebben de lidstaten de institutionele grondslagen voor de uitvoering van hun nationale Romastrategieën versterkt. In de periode 2023-2025 zijn de belangrijkste bestuursstructuren in de lidstaten verder ontwikkeld. De NCPR's hebben hun coördinerende rol versterkt, de dialoog met maatschappelijke organisaties van en voor de Roma is gestructureerder geworden, en in verschillende landen zijn Roma inmiddels iets beter vertegenwoordigd in het openbaar bestuur en in verkozen functies. Daarnaast is op verschillende beleidsterreinen zichtbare vooruitgang geboekt: de politieke erkenning van zigeunerhaat is toegenomen, de deelname van Romakinderen aan onderwijs voor jonge kinderen is verbeterd, de arbeidsparticipatie van Roma is gestegen en de lidstaten hebben de maatregelen op het gebied van huisvesting, gezondheidszorg en sociale bescherming uitgebreid. Met EU-financiering zijn gedurende de hele periode inclusieve nationale hervormingen en initiatieven ondersteund.

De Roma-enquête van 2024 laat verbeteringen zien voor 10 van de 16 indicatoren die worden gebruikt om het strategisch EU-kader voor Roma te monitoren. Zo lijken de meeste streefwaarden in verband met werkgelegenheid van het strategisch EU-kader voor Roma tegen 2030 haalbaar. Niettemin zijn er nog aanzienlijke inspanningen nodig om alle streefwaarden te halen, onder meer door consistentere nationale streefwaarden vast te stellen. Kortetermijnfinanciering, ongelijke monitoringkaders en beperkte coördinatie tussen bestuursniveaus blijven de doeltreffendheid en duurzaamheid van het beleid inzake gelijkheid en inclusie van Roma ondermijnen.

De komende jaren zullen doorslaggevend zijn. Voor de bestrijding van zigeunerhaat en verdere vooruitgang op het gebied van gelijkheid, inclusie en participatie van Roma zullen aanhoudende politieke wil, doeltreffende systemische hervormingen, een sterkere institutionele capaciteit, geïntegreerd, sectoroverschrijdend beleid en voorspelbare langetermijninvesteringen nodig zijn. Doeltreffende handhaving en sterk publiek leiderschap zullen ook van essentieel belang zijn. Het komende MFK zal een belangrijke gelegenheid bieden om deze inspanningen verder op te voeren.

Gelijkheid, inclusie en participatie van Roma vloeien niet alleen voort uit de grondrechten, maar zijn ook strategische prioriteiten voor Europa. In de context van demografische achteruitgang, tekorten aan arbeidskrachten en toenemende wereldwijde concurrentie kan de inclusie van Roma — een van de jongste bevolkingsgroepen van Europa — ook bijdragen tot economische veerkracht. Nu 2030 nadert, moet met het strategisch EU-kader voor Roma verder gestalte worden gegeven aan deze prioriteiten, ook als strategische bijdrage aan de samenhang en het concurrentievermogen van Europa op lange termijn, overeenkomstig de belofte van de EU dat er niemand aan de zijlijn zal blijven staan.